

FENYVESI OTTÓ Topolyai foci-anziks

1.

Nem sokat tudtam még a világban elfoglalt helyünkről, a dolgok állásáról. Oktondi gyerek lehettem, aki még meg volt fosztva attól a tudattól, hogy bármit is megértsen abból az egyetemes sodrásból, ami keresztüláramlott rajtunk és a dolgokon.

Talán kilenc vagy tíz éves lehettem? Utána kellene nézni: 1964 környékén volt egy barátságos mérkőzés Belgrádban a magyar és jugoszláv labdarúgó válogatottak között? Azt hiszem, 2:1-re győztek a jugók. Már Topolyán laktunk, a Széles utcai házukban. Együtt ünnepelt valamit a család, a rokonság. Névnap vagy születésnap lehetett. Vasárnap délután volt. Focimeccset közvetített a Kossuth Rádió, Szepesi György. Mi, gyerekek, szüleink nagy megrökönyödésére, a jugoszlávoknak szurkolunk. Akkor először és utoljára. Mindenesetre az első focihoz kapcsolódó halovány élmény pozitív volt. Győztek a jugók. Soha többé nem szurkoltam Jugoszláviának.

A későbbi nagy futballcsaták általában mind kudarccal végződtek. 1966-ban a angliai vébén a magyar válogatott 3:1-re legyőzte ugyan a brazilokat, de kikaptunk a portugáloktól és a szovjetektől. Sőt a németek is elvesztették, hosszabbítás után, a döntőt.

Abban az időben kapus, két hátvéd, három fedezet, öt csatár (két szélső, két összekötő és egy középcsatár) volt a felállítás.

A Ferencvárosnak szurkoltam, meg az OFK Beogradnak. Minden héten megvettem a Képes Sportot, benne voltak a magyar bajnokság eredményei, az összeállítások, a táblázatok. A Fradiban akkor Albert, dr. Fenyvesi, Mátrai, Novák, Szűcs, Rákosi, Varga Zoltán, Szőke, Géczy stb játszott. A nagy vetélytársak a Vasas, az Újpesti Dózsa és a Honvéd voltak. Az OFK (Omladinski Fudbalski Klub – „ifjúsági futball klub”) egy belgrádi kiscsapat, a Karaburbán, ebben a régi városrészben, közel a Duna partjához van a stadionja. Skoblar, Samardžić, Gugleta, Santrač, Turudija és mások játszottak benne.

Lukrécia nővér és a többi topolyai apáca, azt mondták, hogy a vasárnapi szentáldozás után kívánjunk valamit, az majd beteljesül. Néhányszor azt kívántam, hogy a délutáni meccsen majd győzzön az OFK Beograd. De általában kikapott, úgyhogy egy idő után mást kívántam.

2.

A hatvanas évek nagy élménye volt még a Manchester United is. A Chalton-fivérek és George Best. Az ördögösen cselező észak-ír balszélső.

Mi, topolyai magyar gyerekek lépten-nyomon fociztunk, naponta két-három órát. Általában minden valamirevaló utcában, városrészben volt egy nagyobbacska füves rész, ahol pillanatok alatt focipályát alakítottunk ki. Ledobtuk az iskolatáskákat és már játszottunk is. Rohantunk a bőr- vagy gumilabdák után. A mi csapatunk törzs-

helye az Epres nevű hely volt. A Bajsára és Moravicára (Bácskossuthfalvára) vezető betonutak között elterülő Kálvária-domb mögötti térség nagylombú eperfákkal volt beültetve. Ott kergettük a labdát látástól vakulásig. A Széles utcán is volt egy szép nagydarab füves pálya, azonban néhány év múlva fatelepet építettek a helyére.

Abban az időben az igaz bőrfoci valóságos kincs volt. A tulajdonost különös dicsőség, kiváltságok öveztek – megszabhatta az összeállítást, hogy ki kivel legyen egy csapatban, mikor, hol lesz a mérkőzés.

Negyedikes vagy ötödikes általánosba jártam, amikor apámtól kaptam egy igazi focit. Egy fehér bőrlabdát, fekete csíkokkal. Majdnem olyan volt, mint a Képes Sport fényképein. Ettől fogva mindig fociztam. Állandóan, délelőtt, délután, este a hold fényénél. Esőben, melegben, hidegben, kánikulában. Ál munkában is rúgtuk a gólokat, csináltuk a szebbnél szebb biciklicseleket. Ment a triblizés. Néha hittan órán is fociztunk. A plébános úrnak volt egy igazi labdája, néha elővette, és ő is beállt közénk a labdát kergetni. A lányok addig az apácákkal imádkoztak a sekrestyében. Abban az időben nem volt ildomos hittanra járni, de a magyar gyerekek nagy része mégis rendszeresen járt. Hittanra és templomba is. Nagyon sok volt akkor még a gyerek. Negyvenen is voltunk egy osztályban. Topolyán három általános iskola működött: a Csáki Lajos, az Április 20 és a Július 7. Abban az időben minden a győzedelmes partizánokról szólt: Csáki magyar partizánharcos volt, az áprilisi dátum jelezte a Jugoszláv Kommunista Párt megalakulását, július 7-én, pedig talán a szerbiai harcosok vagy a partizánfelkelés napját ünnepelték. Iskolánként 3-4 magyar osztály volt évfolyamonként, imitt-amott létezett 1-1 szerb osztály is, de akkor még jóval többen voltak a magyarok. Bár a városi felnőtt csapatban a játékosok fele már szerb volt. Bakos és Turcsányi voltak a kapusok. Lösch-nek hívták a jobb hátvédünket, Havernak (Kovácsnak) a középcsatárt, Lőrincz Lacika volt az ország leggyorsabb balszélsője. Később az újvidéki Vojvodinába szerződött, majd a belgrádi Crvena Zvezdába került. Birinyi volt a csúfneve. Az apját hívták így, nem tudom miért. Az öreg szaxofonon játszott, kocsmákban muzsikált, meg lakodalmakban. Később nagybátyám (Balassa Mihály) Napsugár nevű zenekarában is felbukkant. Abban az időben mindenkit csúfnevével illettek. Egy kicsit irigyek voltak az emberek. Rám például a Manchestermezem miatt. Anyám varrta. Majdnem olyan volt, mint az igazi. Aztán jöttek a környékbeli asszonyok anyámhoz, hogy varrjon az ő fiúknak is manchesteres mezt. Nagy örömmel olvastam, Joó Jóska győri barátom egyik írásában, hogy abban az évben feléjük, Vas megyében, még a kecskéjüket is Manchesternek hívták.

3.

Az Epres még mindig ott van a Kálvária-domb mögött, egy kicsit elvadult ugyan, de a régi kapufák még megvannak, viszont a régi sebek, ahová a keresztfát szögeztük már behegedtek. Eper is terem bőségesen minden évben, a levelek egy részét, pedig a hernyók megeszik. Számomra ezek az eperfák, amelynek terméséből a legfinomabb bácskai pálinka készül, örökérvényűek, halhatatlanok. Mint ahogy halhatatlan (legalábbis emberi nézőszögünkben) szemlélve) általában a természet is. Hiszen minden-

képpen a természet ültette el bennünk ezt az oly kedves, felemelő és nélkülözhetetlen eszménket (rögöszménket): a halhatatlanságról.

A természet és a játék halhatatlan, s halhatatlanok, kétségtelenül, a belőle fakadó csodálatos, bájos mítoszok, képzelgések és mesék, melyeket az évtizedek és századok során, újra meg újra, hasztalan dönt meg és szed ízeire értelmünk, mérlegelő szellemünk.

A játék természeti jelenség, amely kezdettől irányította a világ folyását: az anyag kialakulását, élő struktúrákká szerveződését, valamint az ember társadalmi magatartását. A Véletlen és a Szabály a játék elemei. Ami valaha az elemi részecskék, atomok és molekulák szintjén kezdődött el, az most agysejtjeinkben folytatódik. A játék nem az ember alkotása, mégis „az ember valamennyi állapota közül épp a játék és csak a játék az, ami teljessé teszi őt” – írja Friedrich Schiller.

Vajon nem a játékból ered-e minden képességünk? Először izmaink és végtagjaink játéka válik céltalan kapálódzásból pontosan koordinált mozgásfolyamatokká. Majd az érzékszervek játéka alakul játszi kíváncsiságból mélyreható tudássá, a színekkel, formákkal, hangokkal való játék halhatatlan műremekké. Játékkal indul a szerelem: a szemek játékával, a tánccal, a gondolatokkal és érzelmekkel folytatott kölcsönös játékkal.

Természetesen minden játéknak megvannak a szabályai. Ezekkel határolja el magát a külvilágtól, a valóságtól, és állítja fel saját értékrendjét. Aki részt akar venni benne, annak el kell fogadnia a szabályokat – különben játékrontóvá válik. A társasjátékokban előzetesen megállapított formák irányítják a játék menetét és szabják meg értékrendszerét. Öntevékeny játékmenetre ösztönözhet az is, hogy egy véletlen esemény következménye visszahat forrására. Így kezdte a maga játékát az élet is, és így játszanak gondolataink és képzeleteink is: „Az erők félelmetes birodalma és a törvények szent birodalmán belül az esztétikai alkotóösztön észrevétlenül dolgozik egy harmadiknak, a játék és a látszat vidám birodalmának felépítésén, ebben leoldja az emberről a bilincseket, amelyek minden viszonyában feszélyezik, s megszabadítja mindattól, aminek kényszer a neve, mind a fizikai, mind a morális életben.” (F. Schiller)

4.

A topolyai Népkert stadionjában (most új, korszerű stadiont építenek a helyére) a kölyökcsapat edzéseire kb. félszázán jártunk. 11-12 éves topolyai gyerekek. Magyar volt az edzőnk, de mégis a kisebbségben lévő szerb gyerekeket részesítette előnyben. Inkább velük foglalkozott, és szerbül vezette az edzéseket. Ez egy kicsit szíven ütött bennünket, úgyhogy a hatvanas évek végére fokozatosan leereszkedtünk a földre.

De azokban az elvárásolt gyerekkori években a foci annyira hatalmába kerített, hogy 4-7. osztályos koromban „képzelt focibajnokságokat” játszottam. Külön füzetekbe vezettem és írtam az eredményeket. Különböző imaginárius focicsapatok versengtek egymással. Főleg amerikai csapatok. New Orleans-i, chicagói, San Fran-

ciscó-i, New York-i, Kansas City-i, St. Louis-i és egyéb csapatok. Volt első liga, második, harmadik.

Vébét is bonyolítottam, selejtezőket, döntőt. Némileg hasonlított a gombfocira, de egy kicsit mégis más volt. egy-két meccset lejátszottam, a többit sorsoltam, vagy kedvem szerint írtam. Voltak összeállítások, góllövők, nézőszámok, stadionok, bírók és mindenféle szertartás, ami egy mérkőzéssel kapcsolatban van.

5.

A valódi focipályákon azonban sorra jöttek a kudarcok: a magyar válogatott botladozott, a Vasas lett a bajnok, és a Vojvodina is kikapott a Celtictől a BEK elődöntőjében. 1970-ben Mexikóban még villant egyet Pelé, a brazilok 4:1-re leiskolázták az olaszokat a döntőben. Viszont 74-ben a Cruyff-féle holland csapat elbukta a müncheni vébédöntőt. Pedig micsoda nevek vonultak fel a hollandoknál: Cruyff, Neeskens, Krol, Haan, Rep, Rensenbrink, Van Hanegem. Négy évvel később újabb nagy kiábrándulás, magyar kudarc és a „totális futball” vagyis a hollandok (Cruyff nélkül) megint elbukták a vébé-döntőt, a házigazda argentinok ellen. Volt abban a holland csapatban egy testvérpár, Willi és Rudi van der Kerkhof. Az egyik, nem tudom melyik, topolyai lányt vett feleségül. Különben itt jegyzem meg halkán, hogy Mezey György, a nagy edző is topolyai származású.

Az én kedvencem, a holland csapatból, Hullshoff volt. Egy nyakigláb, nyurga, szakállas középhátvéd. Szinte verhetetlen volt, beton. Távolról, pedig életveszélyesek voltak a lövései. De csak az Ajaxban csillogott, a válogatottból sérülés miatt kimaradt. Azt írták az újságok: meniszkusz miatt kimaradt a válogatott keretből. Aztán egyre gyakrabban mondogattuk mi is: meniszkuszunk van. Ez volt a varázsszó. Ha nem ment a játék, ha nem ment a gólgyártás, ha lazálni vagy szimulálni szottyant kedvünk.

A hetvenes években még javában fociztunk, de később megritkultak az alkalmak.

6.

Hetvennyolcban berukkoltam. Irány Macedónia. A vajdasági magyar gyerekeket általában a két legmesszebbi jugoszláv tagköztársaságba, Szlovéniába vagy Macedóniába vitték katonának. Én (Titov) Veleszbe kerültem. Öt hónap kiképzés, aztán a Debár melletti Dešhar-hegység lankáin teljesítettünk határőrszolgálatot. Hébe-hóba ott is fociztunk. Két csapatra voltunk osztva: Partizán és Crvena Zvezda. Amikor a hadnagy megkérdezte, melyiket választom, azt mondtam egyiket sem.

Az nem lehet.

Hát akkor kinek szurkolsz? – kérdezte.

A Vojvodinának és a Dinamonak – mondtam. Az OFK Beogradot szégyelltem megemlíteni.

Itt olyanok nincsenek – válaszolta.

Valamelyikbe berakott, nem tudom melyikbe. Mindkettőt utáltam, soha nem szurkoltam egyiknek sem. A Vojvodinának is csak néha. Főleg a nyolcvanas évek de-

rekán, amikor megérkezett Újvidékre Dárdai Pál. Állítólag azért igazolták, hogy mi, újvidéki, vajdasági magyarok is magunkénak érezzük a csapatot, hogy kimenjünk a meccsre. Mert, bennünket, magyarokat, különösebben nem nagyon érdekelt a focival kapcsolatos események. Nem voltunk érintettek, akárhogy is erőltettük, nem tudtunk szívvel-lélekkel azonosulni, például a Nišből igazolt Beganović-tal. Engem például sohasem tudott meghatni a jugoszláv himnusz.

Nem tartoztunk se oda, se ide. 1990 előtt nem nagyon kíváncsoztam Magyarországra (talán az orosz megszállás miatt), de Jugoszláviát sem éreztem hazámnak. Csak szülőföldem volt: Mohol-Gunaras. Különben a valósággal amúgy nem volt semmi baj. Én kifejezetten szeretem a valóságot, csak néha elvágódok belőle, mert az is nagyon jó. Elvágódni. Vagy inkább szélesre húzni, egészen hártásra, belesóvárogni volt, valós és valótlan dolgokat. Egyszerre lenni valamiben meg nem is.

Dárdai Pál idejében volt néhány jó szezonja a Vojvodinának. Tíz, tizenötezer ember szorongott a lelátókon. A nagy csapatok (Crvena Zvezda, Partizan, Dinamo, Hajduk) ellen meg húsz-huszonötezer.

Persze a délvidéki magyar csapatok (Topolya, Zenta, Ada, Becse) nem vihették semmire. Maximum a vajdasági ligáig. A szabadkai Spartacus is csak vergődött a második vonalban. A gunarasi Olimpia meg pláne. A legalacsonyabb osztályban, a topolyai községi ligában szerepeltek. 10-14 csapat vetélkedett, de a gunarasiak mindig tők utolsók voltak. Soha nem tudtak elmozdulni a béka segge alól, ahonnan sehova nem lehetett kiesni. Évente talán nyernek egy-két meccset, a többit meg nyugodt lelkiismerettel elvesztették. A környező szerb, telepes falvak csapatai mindig megelőzték, legyőzték őket, merthogy „meg voltak félemlítve!”. A szóbeszéd szerint negyvenötben, amikor Titoék kiírták a népszavazást, hogy akkor tessék választani: mi legyen Jugoszlávia, királyság vagy kommunista köztársaság, a gunarasiak száz százalékból a királyságra szavaztak. A községi elöljárók azonban meghamisították az eredményt, nehogy meggorroljon szülőfalum lakosaira az új kommunista hatalom.

7.

A nyolcvanas években, amikor még vissza-visszajártam Újvidékről Topolyára vasárnap délutánonként focizni a vásártérre, a szomszédommal, Fábrik Zoltánnal összeállítottuk a vajdasági magyar válogatottat. Az ő tiszteletére (a kilencvenes évek legelején meghalt) hadd álljon itt ez a képzeletbeli vajdasági magyar csapat, amely ebben az összeállításban soha nem lépett és nem is léphetett pályára:

Özvegy – Mókus, Szalma – Raffai, Kovács, Lukács – Rekeczki, Nyári, Fábri, Ország, Puhálák. A fiúk különböző vajdasági csapatokban (Spartacus, AIK Topola, Palics, Proleter, Vojvodina stb.) kergették a labdát. Vajdasági magyar válogatott? Soha, sehol. Elképzelhetetlen volt, szóba se jöhetett. Nemzeti alapon nem lehetett semmit se szervezni! Az akkori, baromi szinten tartott közállapotok és viszonyok („testvériség–egység”) kapcsán kicsit kifacsarva idézhetném Wittgensteint: „amiről nem lehetett beszélni, arról hallgatni kellett”. Igen fájdalmas volt elviselni mindazt, amivel mi, délvidéki magyarok nap-nap után szembenézni kényszerültünk. Ott áll-

tunk kifosztva, kisémmizve, nem volt semmink, még egy magyar tánccsoportunk se, sőt ünnepeinket is betiltották (karácsonyt csak titokban lehetett megtartani). Csak besúgók, nemzetiségüket megtagadó pártkatonák és talpnyaló buzgómócsingok voltak. És maszatolás.

8.

Számomra 1982-ben is emlékezetes maradt a vébé. Bruno Conti vezérletével, a le-sipuskás Paolo Rossinak köszönhetően, Olaszország lett a világbajnok, de volt azon a spanyolországi tornán egy csodálatos brazil csapat, amelyben Falcao, Zico, Socrates, Junior, Eder, Cerezo játszott. Nekem az volt a 74-es hollandok mellett, a másik álomcsapat, de ők is elvéreztek, kikaptak az olaszoktól. Pocsék volt a kapusuk, meg a középcsatáruk.

Aztán lassan véget ért a foci iránti határtalan vonzalom. Persze volt még egy-két fellángolás. A Gullit, Rijkaard, Van Basten és a Ronald Koeman-féle holland csapat, amely Európa bajnokságot nyert. Időközben a magyar foci nagyon pocsék lett, seholy se vagyunk már. És valami nagyon megváltozott, mert egyre inkább azon kapom magam, hogy elszunnyadok a tévéközvetítések alatt. Elhamvadna a tűz? Játshat nekem már a világsztárokkal teletűzdelt Real Madrid, meg ez az új Manchester United, a Barcelona, a Bayern München. Nem tud igazán érdekelni. Csak a Ferencváros, és a magyar válogatott. De amikor látom azt a mérhetetlen szenvedést, kishitűséget a pályán, akkor inkább amondó vagyok, hogy kapjuk be mielőbb az első gólt és legyen mielőbb vége a szenvedésünknek.

Nem járok már focimeccsre se, legutóbb egy Békés megyei körzeti szuperrangadón voltam Pusztaföldváron. A helybéli csapat Szabadkígyós ellen játszott. A vendégek középcsatárát Gurigának hívták, és mintha egy kicsit túlsúlyos lett volna focistának, mint annakidején Klinkó, a topolyai csapat középcsatára, aki később atomtudós lett Belgrádban. Tóth Ákos barátommal vastag szivarokat pőfékelve szemléltük a pusztaföldvári rangadót, a helyi szurkolók sanda pillantásai közepette. Lehet, hogy fővárosi játékos-ügynököknek, vagy szerb olajkereskedőknek néztek bennünket?

9.

Egyszóval – akkor és ott – nagy élet volt körülöttünk. A hatvanas, hetvenes évek vérpezsdítő légköre, sodrása, a bajok ellenére, mindent áthatott. Kétségbeejtő nagy dolgok történtek a slágerekben és a fociban. Lázadások, fellángolások, szexuális forradalmak, miniszoknyák, holdraszállás, rock and roll, szerelem, kudarcok, csalódások, öngyilkosságok, halálok, ilyesmik. Mára már a kőkemény nosztalgiák is porladozni kezdenek. Mindenki másképp emlékszik a beadásokra, a csukafejésekre, a labda ívére, a vetődő kapusra. A Vásárvárosok Kupája és a Közép-európai Kupa is megszűnt, George Best pocakot növesztett, levágatta a haját és meghalt. Hullshoff a szakállát vágatta le és ő is meghalt. A munkásosztály elhúzott a hajléktalan szállóra, a vállalkozók meg a Balatonon vitorláznak.

Kezdetben voltak a focival telt, archaikusan pompás nyarak, melyek idővel egy régi szép, kerek nyárrá sűrűsödtek. Ennek az idilli nyárnak a közepében egy csillogó fehér-fekete (csíkos!!!) focilabda van. Mai szemszögből szemlélve szépen és átfogóan rothadt szét minden ebben a ragyogásban: a foci, a fiatalságunk, Albert Flórián, George Best, Hullshoff, Gullit és Amokachi. S a mámorító, forró játékszenvedélyek eredetét sem kutatja már senki.

A nyár fáradt tompasága azonban tovább ragyog. Mert minden a nyárról, a tengerről, a nőkről és a fociról (a játékról) szól. A játékról, mert a játék túl van az észszerűségen. Csak önmagában van értelme. Samuel Beckett egyik szereplője mondja a *Végjáték* című színdarabban: „Mivel így megy a játék, hát mi is játszunk így.”

Hát játszunk. Nincs les, viszont van henc és három kornerért egy tizenegyes jár.

Fenyvesi Ottó, Ugrai Zoltán és Holló László – Topolya, 1968